

ХРОНІКА

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ПЕРШОПРОХОДЕЦЬ (до сторіччя відомого літературознавця Василя Микитаса)

Минувшину Закарпаття вивчало чимало дослідників, але серед них завжди виділялися ті постаті, які за своїм внеском підіймалися над іншими. У літературознавстві другої половини XX століття це насамперед два доктори філологічних наук Василь Микитась та Олекса Мишанич. Обидва, до речі, у свій час завідували відділами в Інституті літератури імені Т.Шевченка Академії наук України. Щоправда, в кожного з них по-різному складалася наукова доля. Василь Микитась (1924–1999) отримав найбільше визнання в радянські часи, а Олекса Мишанич (1933–2004) – вже після здобуття Незалежності.

Про це говорилося на круглому столі в Закарпатській обласній науковій бібліотеці імені Федора Потошняка, присвяченому сторіччю В.Микитаса, яке відзначалося 23 жовтня 2024 року. Присутні на зустрічі закарпатські науковці Іван Хланта, Надія Ференц, Іван Сенько, Сергій Федака згадували свого вчителя і старшого колегу.

ДОСЛІДНИК ЛІТЕРАТУРНИХ ЗАКУТКІВ

За 15 років (1955–1970), які провів уродженець Дніпропетровщини на Закарпатті, він зробив стільки, скільки під силу цілим науковим інституціям. Ясна річ, що в ті тоталітарні часи вчений писав і «на злобу дня», що нині не додає йому авторитету. Однак у своїх численних працях завжди намагався відштовхуватися від факту, а для цього чимало часу проводив в архівах, описавши, для прикладу, давні рукописи та стародруки, що знаходилися в бібліотеці Ужгородського державного університету та обласного краєзнавчого музею.

Василь Микитась був автором першої монографії про Олександра Духновича у 1959 році, що зняло табу на дослідження творчості закарпатських будителів не стільки на Закарпатті, як на Пряшівщині, яка з того часу повела перед у публікаціях спадщини закарпатських письменників XIX і першої половини XX століття. Пряшівська дослідниця

*Василь Микитась
(1924–1999)*

Олена Рудовчак разом із Василем Микитасем розпочали роботу над академічним виданням творів Олександра Духновича (на сьогодні видано чотири обсяжні томи). Також вони підготували і об'ємну поетичну антологію закарпатського письменства від першопочатків аж до 1945 року, ввівши в науковий обіг десятки забутих чи невідомих для загалу імен. Ця праця ніким досі не перевершена.

Василь Микитась опублікував перші ґрунтовні нариси розвитку закарпатського письменства у XIX столітті та на початку XX у книжках «Галузка могутнього дерева» (1971) та «3 ночі пробивалися...» (1977). У СРСР це були єдині монографії, з яких можна було детальніше дізнатися про літературний процес на Закарпатті аж до 1919 року, коли край перейшов під владу Чехословаччини. Згодом Олекса Мишанич дослідить попередні століття, а Юрій Балега дасть своє бачення закарпатської літератури у чехословацьку добу, на жаль, надмірно заідеологізовано.

Василь Поп, той же Юрій Балега та Олекса Мишанич чимало писатимуть про творчі здобутки своїх сучасників, таким чином завершуючи картину літературного розвитку краю від сивої давнини аж до початку XXI століття. Їхнім наступникам уже значно легше простувати протоптаним путівцем.

ПЕРША МОНОГРАФІЯ ПРО ПЕРШОГО ЛІТЕРАТОРА ЗАКАРПАТТЯ

Кандидатську дисертацію Василь Микитась захищав про життя і творчість Михайла Андрели, якого вважають першим літератором Закарпаття, адже той був сучасником Богдана Хмельницького та Ференца Ракоці II. Його книжка «Український письменник-полеміст Михайло Андрелла», видана у 1960 році, стала набутокм нашого літературознавства, адже раніше ця постать була маловідома. А саме цей священник-полеміст став автором перших на Закарпатті оригінальних рукописів, написаного церковнослов'янською мовою, яка тоді вважалася книжною, з домішками місцевих слів.

Михайло Андрелла (1637-1710) народився в селі Росвигово, яке нині є мікрорайоном Мукачєва, через що підписувався «Оросвигівський», як інший відомий український полеміст, його попередник, Іван із Судової Вишні на Львівщині прозвав себе «Вишенським». Андрелла був освіченою людиною, вчився у Відні, Братиславі, Трнаві. Знав декілька іноземних мов – латину, угорську, польську. Був греко-католицьким священником, але згодом повернувся до «старої віри» і став агітувати за повернення до православ'я, через що переслідувався владою і навіть сидів у Мукачівському замку в кайданах.

Спочатку Андрелла проповідував свої погляди усно, мандруючи Закарпаттям, а наприкінці життя сів за писання полемічних праць. На сьогодні збереглися дві з них – «Логос», що знаходиться в Санкт-Петербурзі, і «Оборона вірного чоловіка», яку продали свого часу до львівського «Народного Дому». Як зауважував перший публікатор цих писань Олексій Петров, у ХІХ столітті в єпископській бібліотеці зберігалися ще кілька праць Михайла Андрелли, але через сто років Василь Микитась їх уже там не виявив. Вірогідно, вони втрачені назавжди.

Михайло Андрелла – по-стать непроста, його полеміка з католиками, протестантами та уніатами, переповнена емоціями і часом не парламентськими виразами, що було характерним у ту добу релігійних воєн. Але з його обширних рукописів ми можемо чимало дізнатися, адже він писав про те, що бачив доволу, що відчував, як мислив.

У своїй монографії Василь Микитась наводить цікаві факти, які перегукуються із сьогоденням. Так, нині дехто би хотів показати Мукачівську греко-католицьку єпархію, як таку, що не мала нічого спільного із сусідніми українськими регіонами. Мовляв, у неї завжди був особливий шлях. Але чи відповідає це дійсності?

ПРО ДАВНІ ЗВ'ЯЗКИ З РЕШТОЮ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Ось декілька фактів про зародження греко-католицької церкви на Закарпатті із книжки про

Найзапитуваніша книжка Василя Микитася, перевидана в Києві 2020 року

Остання монографія «Геній у терновому вінку: А.Ю. Кримський» видана у видавництві «Наукова думка» 2022 року

Михайла Андреллу: «Форма самої унії була відома і Пазманю (католицькому кардиналу), і Другету, бо вона вже існувала по сусідству в Галичині. Для досягнення своєї мети граф Другет запросив до своїх володінь уніатського Перемишльського єпископа Атанасія Крупецького». Але через активний опір місцевих людей той змушений був негайно повернутися до Галичини.

Другою спробою стали намагання Віденського двору, які були вірними католиками: «Габсбурги намагаються використати у своїх цілях мукачівського єпископа Василя Тарасовича, що теж походив з Галичини і був таємним уніатом. Підкуплений католицьким примасом, Тарасович у свою чергу підмовив кількох попів і ті згодилися прийняти унію. Але коли про це дізналося православне населення, зокрема, мукачівці, то вони витягли Тарасовича з келії монастиря і наказали розірвати зв'язки з ненависною їм унією. Припертий до стіни єпископ погоджується з вимогами населення і «кається про людське око», а насправді збирається таємно покинути свою резиденцію та разом з кількома співниками влаштувати офіційне проголошення унії. Однак в останню хвилину семигородські власті заарештовують Тарасовича і відправляють його в тюрму». Лише заступництво Фердинанда III звільнило єпископа з-за ґрат.

Далі єзуїти викликають на підмогу двох інших галицьких ченців Петра Розтопчинського і Гаврила Косовича з василіянського ордена. Нарешті 24 квітня 1646 року 63 священники зібралися на чолі з Розтопчинським в ужгородському замку, резиденції графині Анни Другет, яка владно керувала цим процесом, і проголосили унію з католицькою церквою. Першим уніатським єпископом обирають того ж таки Петра (Парфенія) Розтопчинського, яким ним був до смерті.

Як бачимо, галичани приймали безпосередню участь у цій складній міжконфесійній боротьбі і навіть очолювали процес переходу до греко-католицької віри.

Василь Микитась зауважує, що «з XV і до кінця XVII століття у Мукачівську православну єпархію часто присилали зі Сходу єпископів, які привозили із

Учасники круглого столу до 100-річчя Василя Микитася – науковиці Іван Сенько, Надія Ференц, Іван Хланта та письменник Олександр Гаврош

собою значну кількість церковних книг. Так, наприклад, православний мукачівський єпископ Сергій на початку XVII століття був висвячений аж у Києві».

У користуванні Михайла Андрелли, який добре знав історію Берестейської унії 1596 року, були книжки українських вчених і мислителів – «Лексикон славеноросский и имен толкование» Памви Беринди, «Ключ розумения» Іоанакія Галятівського, «Камінь» Петра Могилы. Так само доставлялися з Галичини й уніатські книги.

Не дивно, що «твори Андрелли пересипані українськими і російськими словами і зворотами. Міг би він, за його словами, писати і простою народною мовою, але не хотів, щоб його звинувачували в темноті і неграмотності, як це любили робити вчені католики. Тому й писав тодішньою книжною мовою».

Особливо великий вогонь полеміки Андрелла спрямовує проти мукачівського греко-католицького

єпископа Йосифа де Камеліса, який, не знаючи церковнослов'янської, написав латинською мовою досить великий за розміром катехизис для потреб молодшого покоління. «Цей грек, підтримуваний Римом і Віднем, раніше був скриптором ватиканської бібліотеки, римським прокуратором руських василіян», – зазначає Василь Микитась.

З латини його писання переклав викликаний з Галичини греко-католицький священник Іван Корницький. Книжка була надрукована в 1698 році в Трнаві в друкарні єзуїтської академії під заголовком «Катехизис для науки угороруским людям». Перекладаючи «Кахизис» з латин-

ської мови Корницький написав для нього післямову, крім того вніс багато слів і зворотів галицького наріччя. Галичанин був впливовою фігурою під час правління Йосифа де Камеліса.

На завершення свого дослідження Василь Микитась робить висновок: «Андрелла єдиний подібний представник в літературі закарпатської гілки українського народу. Поєднання гумору, сагири і нещадного сарказму визначають особливість його полемічної майстерності. Суспільна і літературно-полемічна діяльність Михайла Андрелли є яскравою сторінкою в історії української літератури. Твори Андрелли, поряд з посланнями Іваном Вишенського та інших письменників, є зразком полемічної літератури XVII століття, її золотим фондом».

Олександр Гаврош,

письменник, публіцист;

<https://orcid.org/0009-0006-6731-6052>

ВАСИЛЬ МИКИТАСЬ: ПОГЛЯД КРІЗЬ СТОЛІТТЯ

*«Круглий стіл» з нагоди сторіччя доктора філологічних наук,
професора, колишнього завідувача кафедри української літератури
Ужгородського державного університету.*

Олександр Гаврош, організатор зустрічі:

■ Саме сьогодні, 23 жовтня 2024 року, виповнюється 100 років з дня народження Василя Микитася, видатного вченого, який працював на Закарпатті 15 років і зробив для нього стільки, щоб, дай, Боже, аби інші зуміли за все життя. Сталася б велика прикрість, якби такий круглий ювілей пройшов непоміченим. Тож дякуємо Закарпатській обласній науковій універсальній бібліотеці імені Ф.Потушняка за надану можливість поспілкуватися в тісному колі шанувальників Василя Микитася. Адже маємо ще в Ужгороді тих, хто його знав особисто. Наприклад, тут присутній автор єдиного біобібліографічного покажчика Іван Хланта, який безпосередньо контактував з ученим при його укладанні. Вийшов покажчик в 1998 році у видавництві «Патент», за рік до закінчення земного шляху Василя Микитася.

Кандидат філологічних наук Іван Хланта:

■ Я знав Василя Лазаровича ще з 1959 року, відколи став студентом першого курсу філологічного факультету Ужгородського державного університету. Але триваліше зустрічався із Василем Микитасем, коли вже завершував навчання на філологічному факультеті. Він був незвичайно доброю, щирою людиною. З ним завжди можна було поговорити будь-де: в аудиторії, в коридорі, на вулиці. Міг пояснити, порадити.

На жаль, ми недооцінювали в той час, як то завжди буває, що людина не вічна і що треба від неї все вичерпати, коли є така можливість. На українському відділенні він читав лекції. Спеціальний курс був про Тараса Шевченка, як і курс української літератури першої половини XIX століття. Це були важливі, солідні курси, які ми з великим задоволенням слухали, бо Василь Лазарович завжди умів піднести щось нове, розповісти таке, що ми самі не знайдемо. Тому ми з радістю чекали його лекції. Вони були дуже змістовні. Він був начитаний, різносторонній і вмів свої знання викладати студентам.

У той час він працював над кандидатською дисертацією про полеміста Михайла Андреллу (Оросвигівського). Це був греко-католицький священник, який перейшов у православ'я.

В. Микитась спеціально їздив по тих місцях, де Андрелла бував, шукав матеріали. Так об'їздив Хустський район, бо там Михайло Андрелла працював і похований у селі Іза в 1710 році. На жаль, невідоме місце його могили. Наприклад, поховання Івана Раковського у тому селі збереглося. Коли В. Микитась зібрав великий матеріал, то науковці із Києва запропонували йому писати дисертацію про Михайла Андреллу.

Коли у 1995 році в мене вийшов солідний покажчик «Літературне Закарпаття у XX столітті», і я побачив, що залишається ще величезний матеріал для подальших бібліографій. До речі, слід чесно сказати, що давно літературу Закарпаття вперше системно прослідкував, вивчив і описав в міру тогочасних можливостей саме Василь Лазарович Микитась. Він опрацював величезне коло проблем. Є більше сотні його статей – журнальних і газетних, про які ми мало знаємо.

Книжки останнього часу, такі, як «Вінценосні розпусниці» та «Давньоукраїнські студенти і професори», мали успіх. Писав про всіх будителів Закарпаття – Олександра Духновича, Олександра Павловича, Анатолія Кралицького, Євгена Фенцика, Олександра Митрака, Феодосія Злоцького. Не має такого письменника минулого нашого краю, аби про нього не написав Микитась. Працюючи над його бібліографією, я переглянув усі газети Закарпаття того часу – «Закарпатську правду», «Советское Закарпатье», «Молодь Закарпаття». Коли зібрав матеріал, заходився писати ґрунтовну передмову про Микитася. І був би радий, якби хтось перевершив мою працю.

Мій покажчик доведено до 1998 року, а наступного – він помер. Микитась читав мою працю. У той час він жив у Києві, був одружений з енергійною, молодшою на двадцять років жінкою, колишньою своєю студенткою Надія Горбатюк, родом з Київщини. Я навмисно поїхав до них у гуртожиток зі своїми матеріалами і звернув увагу, яка в нього величезна література про Закарпаття. Потім його бібліотеку придбав нині покійний вже Василь Дмитрович Довганич, директор Ужгородського хлібокомбінату. Просто хотів допомогти вченому пережити скрутні часи, бо в той час він переніс дві складні операції. Нині ця бібліотека в його доньки, Тетяни Данко. Такої докладної бібліотеки ніхто не мав, бо він намагався тримати під рукою все, про що писав. На жаль, помер 20 березня 1999 року, проживши 75 років, що на наші часи не так і багато. Думаю, що Василя Микитася ніхто не перевершив по зробленому на ниві давньої літератури Закарпаття.

Коли він завідував відділом давньої української літератури в Інституті літератури імені Тараса Шевченка, я навчався в аспірантурі у цій же будівлі Академії наук поверхом вище, тож ми часто зустрічалися. Він причетний до 50-томного видання Івана Франка, 12-томного Лесі Українки, тритомника Євгена Гребінки, і багатьох інших класиків, які в той час друкувалися. Часто виступав як упорядник чи редактор.

Мені приємно, що Василь Лазарович цікавився не тільки літературою. Тут на виставці представлена книжка закарпатських сміховинок, яку підготував Василь Микитась, яка тоді вийшла неймовірним тиражем у 100 000 примірників, згадую, що читачі чекали й наступне видання. Він, до речі, любив гумор.

Або як не згадати антологію закарпатської поезії від XVI століття до 1945 року, яка вийшла в Пряшеві у 1965 році, яку вони уклали спільно з Оленою Рудловчак. Ні до, ні після в нас такого вичерпного видання не було. Аж у 1984 році в «Карпатах» вийшов збірник «На Верховині», упорядкований Олексою Мишаничем, де більший акцент вже зроблений на прозі.

Кандидат філологічних наук Надія Ференц:

■ Я вперше побачила Василя Лазаровича в 1964 році, коли вступила на перший курс, приїхавши з Івано-Франківської області. Давня література, яку він читав, не була вельми цікавою для нас. Я грішним ділом подумала, якщо література з такою архаїчною мовою і текстами буде до кінця, то я не витримаю. Але Василь Микитась умів викладати, умів зацікавити. Він належав до кращих лекторів, не користувався записами.

Я на першому курсі почула такий жарт, що є три категорії лекторів: 1) соловейки, які не дивляться в записи; 2) лектори-півні – трохи клюють, підглядаючи в нотатки і 3) лектори-свині, які не виймають очей із конспекта.

Лекції Микитася були цікавими, бо він робив і авторські відступи, згадував свої студентські роки, зустрічі з видатними людьми, наприклад, як їздив в Мукачівський монастир до о. Василя Проніна.

Він багато працював, і лаборантка кафедри розповідала, що Василь Лазарович пише при будь-яких

умовах – навіть на перерві. Запам'ятався його спецкурс про поезію Тараса Шевченка. Він її дуже гарно декламував, а також тексти, що були присвячені Кобзарю. Зокрема, Бориса Олійника «Смерть Шевченка». Я запам'ятала його читання: повільне, з акцентами, з максимальним наголошенням деяких слів.

Ми не любили лекторів, які читали із зошита. Думали, що кожен з нас так може робити. Нашо тоді на пари ходити?

Василь Лазарович був рецензентом моєї дипломної. Вона була завеликою і ніхто не хапався її читати. А він каже: «Я прочитаю вашу роботу». Я втомлена відмовами, випалою, не подумавши: «Та мені вже до лампочки!». А він до мене: «Як гадаєте, де та лампочка?», мені стало соромно.

Мої однокурсники відвідували його в Академії наук у Києві, і для них було щастям із ним поспілкуватися. Називали його «наш Микитусик». Він був невисокого зросту, дуже гарно одягався. Тоді це було ознакою високої культури. Моя дисертація рік лежала в Києві. Її все не читали. Василь Микитась мені каже: «Треба попросити у тому відділі, нагадати про себе», а я встидаюся. А Олекса Мишанич навпаки: «Нічого не просить, це їхній обов'язок».

На захисті дисертації Василь Микитась виступив і похвалив мене, хоча не мусив цього робити, бо не був опонентом, лише членом ради. Листувався з моїм чоловіком Юрієм Балеґою. Підтримували одне одного, мали близькі погляди на літературні явища Закарпаття.

Писав, що хоче одружитися вдруге. Він був довгий час вдівцем, його перша дружина, лікарка, померла. Мали з нею двох доньок. А моя однокурсниця Надія почала йому допомагати, дбати про нього. Вона теж захистила дисертацію про творчість літературознавця Олександра Білецького, хоча в університеті наукою не цікавилася. Видно, її заохотив Василь Лазарович. Надія взяла прізвище Микитась, працювала згодом у приватних вишах. Була на двадцять два роки молодша, а зверталася до нього лагідно «Васильку».

У нього, до речі, було гарне почуття гумору, що є ознакою мудрості. Він володів самоіронією, міг над собою посміятися. Таких людей мало. Два його листи я помістила у виданні епістолярію Юрія Балеґи, а тепер знайшла третій. Подивіться, який гарний почерк, а це 1984 рік! У нас уже нема тої культури письма.

«Дорогий Юрію Івановичу!

Оце, як бачите, наближається моє повноліття, заслужений відпочинок і так далі. Зрозуміла річ, мітингів не буде, маніфестацій та музики також. Радіо і телебачення будуть зайняті іншими, більш важливими справами. Люди – також.

То, може, ви нагадаєте православним і католикам, що є на світі папоборець і ватикано-борець, чоловік не солоденький, який щось зробив і для Закарпаття. 15 років пилювся в архівах, витягував на світ божий те, що можна і треба було витягувати, чи не так?

Подивіться довідку, виділив закарпатський період. А щодо оцінки написаного, то, як писав Шевченко, «не нам на прю з тобою стати, не нам діла твої судити». І якщо це вам не важко буде пригадати, якщо знайдете потрібним, звичайно, а також час, зателефонуйте заступнику редактора «Закарпатської правди» М. Рішку, чи зможуть вони подати таку замітку. А мо'ї вдвох напишете, бо Микола Васильович був добрим студентом, заочником, писав у мене дипломну роботу. Це один з небагатьох заочників, яких я запам'ятав від першого і до останнього курсу. Водночас привітайте його від мене із присудженням Галанівської премії.

Як ви? Що нового? Чи обійшла вас ота катавасія з Дзендзелівським і компанією? Я щось чув п'яте через десяте, але неприємно. (Мова йде про кляузника, який писав доноси на Й. Дзендзелівського, звинувачував, що батько останнього був фашистським старостою, хоча сам Йосип Олексійович брав участь у параді Перемоги у Москві як фронтовик – Надія Ференц).

Будете в Києві, загляньте до моєї хижі. Я ціле літо прохворів, от тільки тепер приступив до праці в інституті, але вдома папір псував. Вітайте найближчих, друзів.

Із щирою повагою, Василь Микитась»

Нині не треба особливо суворо засуджувати тих, які жили в той час і щось робили, але змушені були посилатися на Леніна, Маркса, Енгельса, партійні постулати, бо інакше книжка не могла вийти друком. У мене дисертація три роки провалялася. Я змушена була теж цитувати генсека КПРС Л.Брежнєва, бо він виступив на черговому пленумі і сказав щось там про працю. Це було ненормально, але так було.

Кандидат філологічних наук Іван Сенько:

■ Про Василя Микитася я, звичайно, чув ще в студентські роки, бо на партійних зборах він теж виступав. Був відповідальним секретарем у вченій раді університету. Коли Петро Лінтур опублікував статтю про будителя О.Митрака, священника, то йому винесли партійну догану із занесенням в облікову картку. І це за рік до смерті! А В.Микитась мав доступ до спецфонду в бібліотеці УЖДУ, міг вільно писати про Духновича, Андреллу, інших будителів.

До речі, у той спецфонд ми з Василем Попом як упорядники бібліографічного покажчика про О. Духновича не мали доступу навіть у 1990-ті роки. Так що він мав карт-бланш від влади на таку роботу. Як каже прислів'я, що можна попу, то попаді – зась.

Ясно, що книжка про Михайла Андреллу відповідала духові того часу, бо йшла боротьба проти уніатської церкви, а Андрелла перед смертю перейшов із греко-католицизму у православ'я. Кажуть, що решето

часу просіює все недовговічне. І з часом дірки в решеті дедалі більшають і все важче в ньому залишитися.

Він мав можливість опрацювати закриті фонди і нашої університетської бібліотеки і краєзнавчого музею. В Америці до ювілею вийшла книжечка про Олександра Духновича, і нагорі вирішили, що треба видати і в нас. У 1954 році, на 150-річний ювілей, таку книжку було неможливо видати ні в Пряшеві, ні в Ужгороді. У 1965 році влада вже наважилась відзначити сторіччя смерті Духновича в Пряшеві. Між іншим, доступ до текстів Духновича у Львові Олена Рудловчак отримувала за допомогою Василя Микитася. Вони плідно співпрацювали довгий час.

Якщо Микитася асоціювати з кимось, то перше, що в мене зринає в голові, це – постать Олекси Мишанича. Згадую, як останньому було нелегко захищати дисертацію, на відміну від Микитася, який здобув вчений ступінь за три роки. Далі вони працювали в одному Інституті літератури імені Т.Шевченка. Однак те, що написано Мишаничем, не потребує переоцінки, на відміну від праць Микитася, яким не бракувало ідеологічних упереджень.

Звісно, що В.Микитась був першопрохідцем, бо міг спиратися на оригінальний матеріал. Пишучи про Ф. Потушняка, мав змогу прочитати всі ті видання, які ми не могли й мріяти. Це був складний час й оцінювати із висоти сьогодення потрібно все з розумом.

Василем Микитасем зроблено немало. Він опрацював літературу, яка була недоступною для інших. Чудово, що зробив науковий опис стародруків та давніх рукописів в бібліотеці УжНУ та в обласному краєзнавчому музеї. Це те, що залишиться на згаданому ситі часу.

Олександр Гаврош, письменник, журналіст:

■ Справді, у доробку вченого є різні праці. Є й такі, якими тепер не похвалишся. Думаю, що чудовий підсумок його діяльності зробив той же Олекса Мишанич, виступаючи на вечорі з нагоди 70-річчя Василя Микитася в присутності ювіляра. Дозволю собі зацитувати найвагоміший уривок:

«Не помилюся, коли скажу, що перебування на Закарпатті і дослідження місцевого літературного процесу було зоряним часом для вченого, принесло йому загальне визнання в Україні і поза нею. Ці його публікації зберігають своє наукове значення, перебувають в активному науковому обігу, на них посилаються інші дослідники.

З початку 1970-х років наукові інтереси Микитася трохи змінюються. Перехід до Києва, праця в Інституті історії над псевдоактуальними для того часу проблемами боротьби з буржуазною ідеологією та буржуазно-націоналістичними фальсифікаціями української літератури позначилися на науковому доробку вченого. Можливо, що в ювілейному жанрі слова ці факти не варто згадувати. Та все ж «всупереч правді», «правди не здолати», треба відверто говорити про те, як система ставила собі на службу науку, відволікаючи вчених від їхньої магістральної теми і фактично змушувала займатися не властивими для науки справами.

Час покаже, наскільки потрібними, злободенними і науково виваженими були книжки Микитася 1970-80-х років про Лесю Українку, Василя Стефаника, про унію греко-католицької церкви в українській літературі та інші. Скільки в них зерна, скільки полови, скільки правди, скільки політичної кон'юнктури і скороминущих висновків. Думаю, що ніхто цього не розуміє краще, ніж сам автор.

Проте Микитась не цілком піддався спокусі. Він паралельно опрацьовував історико-літературні матеріали, не відривався від своєї основної теми, давньої української літератури. Тут він по-справжньому почував себе вільно, розкуто, має думку і доходить помітних результатів.

Кращою книгою останніх років Микитася я вважаю монографію «Іван Франко як дослідник давньої української літератури», яка є значним внеском як у франкознавство, так і в медієвістику. Вчений працював тут переважно на позитивному матеріалі, глибоко і всебічно простежив і розкрив цілий світ франкового розуміння і захоплення давнім українським письменством.

До свого 70-річчя Василь Микитась підійшов зі значним науковим доробком. Більшість його книг витримали іспит часу, служать українській науці, сприяють розбудові української держави».

Доповнив би слова Олекси Мишанича тим, що, вочевидь, доступ до спецфондів він мав через те, що вважався «своєю» людиною в «компетентних органах», тобто, можемо припускати між ними певну співпрацю. До речі, вчений був фронтовиком, переніс важке поранення. Однак попри радянську ідеологію, усвідомлював себе українцем. І працював він над закарпатським матеріалом не тільки, як радянський дослідник, якому довіряли складні теми, але й як людина, яка вболіває за українську минувшину.

Я перечитав днями його монографію про Духновича («О.В. Духнович», 1960 р.), ґрунтовний аналіз літературного процесу на Закарпатті в XIX столітті («Галузка могутнього дерева», 1971 р.) та початку XX століття («З ночі пробивалися...», 1977 р.) і хочу відзначити, що якщо забрати з них оті ідеологічні штампи, які були обов'язкові в тодішніх виданнях, то ці праці досі не втратили своєї актуальності. Вони вражають знанням джерел, в чому їх ніхто не перевершив.

До речі, вже за часів незалежності Василь Микитась видав ще кілька своїх праць, які розійшлися по всій Україні. Це «Вінченосні розпусниці» про правительок Росії та «Давньоукраїнські студенти і професори», яке вже витримало кілька перевидань. Власне, остання книжка робить ім'я вченого присутнім у сучасних книгарнях.

Доктор історичних наук Сергій Федака:

■ Василь Микитась був великим дослідником, але, на жаль, я не міг його пізнати в Ужгородському університеті, на відміну від мого батька, який слухав його лекції і, без сумніву, зазнав його впливу. Дмитро Федака продовжив багато з того, що започаткував Василь Лазарович, видаючи і редагуючи нашу спадщину. Якщо Микитась першим досліджував постаті будителів, то батько згодом готував їхні тексти до друку, як от О.Духновича, О.Павловича, М.Лучкая.

Головний редактор Закарпатської обласної наукової універсальної бібліотеки імені Ф.Потушняка Іванна Когутич-Гаврош:

■ Працюючи над підшивкою «Закарпатської правди» 1950–1960-х років, бачу, як плідно друкувався Василь Микитась на шпальтах газети. Вів окрему рубрику «Чи знаєте ви історію рідного краю?», де вміщував свої розповіді про Лаборця, Корятовича, Лучкая, Орлая, Довговича, Кралицького, Духновича, приїзд Драгоманова на Закарпаття. А також писав статті на тему «Шевченко і Закарпаття», «Леся Українка і Закарпаття», «Кобилянська і Закарпаття», про інших українських класиків – Котляревського, Коцюбинського. Себто, вів цілеспрямовану просвітницьку роботу.

До речі, ми виявили одне опубліковане психологічне оповідання Василя Микитася в «Закарпатській правді» за 1963-й рік на тему війни, яке варто передрукувати. У бібліотечних виданнях «Закарпатська Шевченкіана» та «Закарпатська Лесіяна» ми використали його публікації.

Олександр Гаврош:

■ Підбиваючи підсумки, хотів би нагадати думку Олени Рудловчак, що книжка Василя Микитася про Духновича відкрила зелене світло на Пряшівщині для досліджень про будителів. Бо якщо в Україні про них позитивно пишуть, то і в Словаччині, значить, можна.

Для увіковічення пам'яті вченого слід би розшукати його особисту бібліотеку, яку варто би передати в Ужгородський національний університет, як це вже зроблено з приватними бібліотеками Олени Рудловчак та Василя Німчука. Ім'ям ученого доречно було би назвати вулиці в тих населених пунктах, де він проживав і працював, зокрема, в рідному селі та в Ужгороді. Годилося би видати спомини про нього та листування, упорядкувати його праці в новій редакції.

Підготувала

Іванна Когутич-Гаврош;

<https://orcid.org/0000-0003-1646-4558>

ЗМІСТ

ПАМ'ЯТЬ

Кузьма Оксана. «Промовляла до мене рідна історія, будила уяву, тривожила сумління...». До 100-річчя від дня народження Василя Чумака, критика, літературознавця, професора кафедри української літератури.....	6

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Балла Євеліна. Сонети Дмитра Павличка в перекладі угорською мовою.....	8
Дроздовський Дмитро. Моделі репрезентації історичного нарративу в романах А. Леві та Дж. Робертсона: метамодерністська перспектива.....	15
Кузьма Оксана. Мотив богопізнання в ліриці Маріанни Кіяновської (збірка «373»).....	21
Куштан Марина. «Приходь, моя Весно, кохана...»: мотив любові в ліриці Корнелія Ірода.....	28
Ліхтей Тетяна. Українські переклади словацької поезії в рецепції Юрія Кундрата.....	35
Тиховська Оксана, Харук Антоніна. Міфологізм роману Дари Корній і Тали Владимирової «Крила кольору хмар».....	42

МОВОЗНАВСТВО

Буднікова Леся, Мадяр Ольга. Лексико-семантичний спосіб творення іменників на позначення особи у словацькій та українській мовах.....	49
Вегеш Анастасія. Літературно-художній антропонімікон роману «Амадока» Софії Андрухович.....	56
Венжинович Наталія. Фразеологізми з ключовими словами-соматизмами в романі-баладі В. Шевчука «Дім на горі».....	63
Гериш Надія. Пронімінативний ад'єктив як засіб текстотворення.....	72
Головаш Ігор, Щербина Тетяна. Машинний переклад та його постредагування як засоби формування основ перекладацької компетенції.....	78
Kesselová Jana. Konkurencia a Komplementarita Dvoch Typov Deantroponymických Adjektív v Slovenčine.....	84
Кузь Галина. Буковинські стійкі народні порівняння у словнику «Фразеологізми та паремії Чернівеччини».....	93
Мигoliniць Ольга. Різдво на Закарпатті: етнолінгвістичний нарис.....	100
Павлов Володимир. Психолінгвістичний підхід до формування термінологічної компетентності в англійському юридичному дискурсі.....	106
Петрица Наталія. Іменування жінок у чеських писемних пам'ятках допрізвищевого періоду.....	113
Сньозик Ганна. Символізація предметних назв у мовотворчості Федора Потушняка (на матеріалі поетичних збірок «Пори року», «Поезії», «Далекі вогні», «Хвилини вічності»).....	120
Федурко Марія. Спомини Андрія Чайковського «Чорні рядки» в контексті морфології.....	126

ЮВІЛЕЙ

Ференц Надія. «Люблю слова чисті й нелукаві» (до ювілею Христини Керити).....	134

ХРОНІКА

Гаврош Олександр. Закарпатський першопроходець. До сторіччя відомого літературознавця Василя Микитаса.....	141
Когутич-Гаврош Іванна. Василь Микитась: погляд крізь століття.....	143

CONTENTS

MEMORY

Kuzma Oksana. “My native history spoke to me, awakened my imagination, troubled my conscience...” On the 100th anniversary of the birth of Vasyl Chumak, Critic, Literary Scholar, Professor of the Ukrainian Literature Department	6

LITERARY STUDIES

Balla Evelina. Dmytro Pavlychko’s Sonnets Translated into Hungarian	8
Drozdovskyi Dmytro. Models of Representation of Historical Narrative in J. Robertson’s and A. Levy’s Novels: from the Metamodern Perspective	15
Kuzma Oksana. The Motif of God’s Cognition in the Lyrics of Marianna Kiyanovska (collection «373»)	21
Kushtan Maryna. «Come to me, my beloved spring...”: the Love Motif in the Corneliy Irod’s Lyrics	28
Likhtei Tetiana. Ukrainian Translations of Slovak Poetry in Reception of Yuriy Kundrat	35
Tykhovska Oksana, Kharuk Antonina. Mythologism of the Novel “The Colour of Clouds Wings” by Dara Korniy and Tala Vladimirova	35

LINGUISTICS

Budnikova Lesia, Madyar Olha. Lexical and Semantic Method of Noun Formation for the Designation of Persons in Slovak and Ukrainian	49
Vehesh Anastasia. Literary Anthroponymicon of the Novel “Amadoka” by Sofia Andrukhovych	56
Venzhynovych Natalia. Phraseologisms with Keywords-Somatisms in the Novel-Ballad of V. Shevchuk “House on the Mountain”	63
Herysh Nadia. Pronominative Adjective as a Means of Text Creation	72
Holovash Ihor, Shcherbyna Tetyana. Machine Translation and Its Post-Editing as a Means of the Translation Competence Foundations Forming	78
Kesselová Jana. Concurrence and Complementarity of Two Types of Deanthroponymic Adjectives in Slovak	84
Kuz Halyna. Bukovynian Fixed Folk Comparisons in the Dictionary “Phraseological Units and Proverbs of Chernivtsi Region”	93
Myholynets Olha. Christmas in Transcarpathia: an Ethnolinguistic Essay	100
Pavlov Volodymyr. Psycholinguistic Approach to the Formation of Terminological Competence in English Legal Discourse	106
Petrítsa Natalia. Naming of Women in Czech Written Monuments Of Pre-Proper Name Period	113
Snozyk Hanna. Symbolization of Noun Names in the Linguistic Creativity of Fedir Potushnyak (based on the material of the poetic collections “Seasons”, “Poems”, “Distant Lights”, “Moments of Eternity”)	120
Fedurko Mariia. Memories of Andriy Chaikovsky “Black Lines” in the Context of Morphology	126

ANNIVERSARY

Ferenc Nadia. “I love words that are pure and sincere” (on the anniversary of Khrystyna Keryta)..... 134

CHRONICLE

Havrosh Oleksandr. Transcarpathian Pioneer. On the Centenary of the Famous Literary Scholar Vasyl Mykytas..... 141

Kohutysh-Havrosh Ivanna. Vasyl Mykytas: a View through the centuries..... 143

Наукове видання

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія: Філологія

Виходить двічі на рік

ВИПУСК 1(53)
2025

За науковий рівень і мовне оформлення публікацій
відповідальні автори

Макетування та верстання
Василя Путрашика

Н 34 **Науковий вісник Ужгородського університету**. Серія: Філологія. На пошану Василя Чумака, доктора філологічних наук, професора (до 100-річчя з дня народження). М-во освіти і науки України; Держ. вищ. навч. заклад «Ужгород. нац. ун-т», Філологічний ф-т [М. Номачі (голов. ред.), Н. Венжинович (голова редакц. ради), Ю. Бідзіля (відп. ред.) та ін.]. Ужгород: ПП Данило С.І., 2025. Вип. 1(53). 151 с.

ISSN 2663–6840(Print)
УДК 800(066)+070

DOI:10.24144/2663-6840/2025.1(53)

Підписано до друку 30.06.2025. Формат 60x84/8
Папір друкарський. Друк різнографічний.
Умовн. друк. арк. 17,4. Зам. № 189.
Наклад 150 прим.

Розтиражовано з готових оригінал-макетів
ПП Данило С.І.
м. Ужгород, пл. Ш.Петефі, 34/1
Тел.: 61-23-51; e-mail: danulosi.druk@gmail.com